

Sygn. akt III AUa 367/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 listopada 2013 r.

Sąd Apelacyjny - III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Michał Bober
Sędziowie:	SSA Grażyna Czyżak SSA Daria Stanek (spr.)
Protokolant:	st.sekr.sądowy Alicja Urbańska

po rozpoznaniu w dniu 27 listopada 2013 r. w Gdańsku

sprawy M. B.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T.

o ustalenie kapitału początkowego

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T.

od wyroku Sądu Okręgowego we Włocławku IV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 20 listopada 2012 r., sygn. akt IV U 706/12

zmienia zaskarżony wyrok i oddala odwołanie.

UZASADNIENIE

W dniu 27 lipca 2012 r. wnioskodawczyni M. B. (1) wniosła odwołanie

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. z dnia 27 czerwca 2012 r. ustalającej jej kapitał początkowy na dzień 1 stycznia 1999 r. w wysokości 59.836,70 zł.

W uzasadnieniu odwołania ubezpieczona wskazała, że od 1972 r. na podstawie umów agencyjnych była osobą współpracującą z A. B. (1) i z tego tytułu były odprowadzone składki na ubezpieczenie społeczne.

Organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania.

Sąd Okręgowy we Włocławku - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia

20 listopada 2012 r. w sprawie IV U 706/12 zmienił zaskarżoną decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. z dnia 27 czerwca 2012 r. w ten sposób, że zobowiązał Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. do

ustalenia kapitału początkowego wnioskodawczyni M. B. przy uwzględnieniu okresów współpracy na podstawie umów agencyjnych

w okresach od 1 maja 1972 r. do 31 sierpnia 1972 r., od 1 listopada 1972 r. do 30 września 1973 r.,

od 1 maja 1974 r. do 30 września 1974 r., od 15 kwietnia 1975 r. do 30 września 1975 r., od 1 maja 1976 r. do 30 września 1976 r., od 1 kwietnia 1977 r. do 30 września 1977 r., od 20 kwietnia 1978 r. do 31 grudnia 1978 r., od 1 czerwca 1979 r. do 30 września 1979 r., od 1 stycznia 1980 r.

do 31 grudnia 1982 r., od 1 czerwca 1983 r. do 31 sierpnia 1983 r., od 15 maja 1984 r. do 31 sierpnia 1984 r., od 20 maja 1985 r. do 31 sierpnia 1985 r., od 16 czerwca 1986 r. do 31 grudnia 1986 r. przy przyjęciu minimalnego wynagrodzenia jako podstawy wymiaru, od którego odprowadzane były składki na ubezpieczenie społeczne.

Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia i rozważania Sądu pierwszej instancji:

M. B. (1) urodziła się w dniu (...) W okresach od 1 maja 1972 r. do 31 sierpnia 1972 r., od 1 listopada 1972 r. do 30 września 1973 r., od 1 maja 1974 r. do 30 września 1974 r., od 15 kwietnia 1975 r. do 30 września 1975 r., od 1 maja 1976 r. do 30 września 1976 r.,

od 1 kwietnia 1977 r. do 30 września 1977 r., od 20 kwietnia 1978 r. do 31 grudnia 1978 r.,

od 1 czerwca 1979 r. do 30 września 1979 r., od 1 stycznia 1980 r. do 31 grudnia 1982 r.,

od 1 czerwca 1983 r. do 31 sierpnia 1983 r., od 15 maja 1984 r. do 31 sierpnia 1984 r., od 20 maja 1985 r. do 31 sierpnia 1985 r., od 16 czerwca 1986 r. do 31 grudnia 1986 r. była zatrudniona jako osoba współpracująca z agentem A. B. (1) (na podstawie umów agencyjnych).

Za ww. okresy opłacano składki za M. B. na ubezpieczenie społeczne (były rozliczenia agenta A. B. (1), gdyż dochody były większe niż połowa minimalnego wynagrodzenia za pracę). W dniu 27 czerwca 2012 r. organ rentowy wydał zaskarżoną decyzję. Decyzją z dnia 29 czerwca 2012 r. przyznano ubezpieczonej prawo do emerytury.

Powyżej ustalony stan faktyczny Sąd Okręgowy oparł na materiale dowodowym zgromadzonym w trakcie trwania postępowania i ujawnionym na rozprawie, m.in. w postaci dokumentów zebranych w aktach organu rentowego o nr (...). Przedmiotowy materiał Sąd uznał za rzetelny i wiarygodny. Strony bowiem w trakcie postępowania nie kwestionowały jego prawdziwości, a jedynie odmiennie go interpretowały oraz wyprowadzały z niego odmiennie konkluzje o charakterze tak faktycznym, jak i jurydycznym. Brak jest przesłanek by odmówić dokumentom zgromadzonym w aktach organu rentowego o nr (...) przymiotu wiarygodności.

W konsekwencji przedmiotowy materiał dowodowy pozwolił dokonać rekonstrukcji stanu faktycznego w niniejszej sprawie.

Sąd Okręgowy uznał także za wiarygodne zeznania świadków A. B. (1), E. L. (1), B. M. (1), I. P. (1) i W. W. (1). Relacje wymienionych są bowiem logiczne i zgodne z zasadami doświadczenia życiowego, a nadto cechuje je wzajemna korelacja. Są one wobec siebie koherentne, uzupełniają się wzajemnie.

Mając na uwadze wyniki postępowania dowodowego uznano, że w okresach od 1 maja 1972 r. do 31 sierpnia 1972 r., od 1 listopada 1972 r. do 30 września 1973 r., od 1 maja 1974 r. do 30 września 1974 r., od 15 kwietnia 1975 r. do 30 września 1975 r., od 1 maja 1976 r. do 30 września 1976 r.,

od 1 kwietnia 1977 r. do 30 września 1977 r., od 20 kwietnia 1978 r. do 31 grudnia 1978 r.,

od 1 czerwca 1979 r. do 30 września 1979 r., od 1 stycznia 1980 r. do 31 grudnia 1982 r.,

od 1 czerwca 1983 r. do 31 sierpnia 1983 r., od 15 maja 1984 r. do 31 sierpnia 1984 r., od 20 maja 1985 r. do 31 sierpnia 1985 r., od 16 czerwca 1986 r. do 31 grudnia 1986 r. wnioskodawczyni podlegała ubezpieczeniu społecznemu na podstawie umów agencyjnych jako osoba współpracująca

z agentem.

Świadek E. L. (1) wykazała, że w okresie jej pracy w (...) (od 1978 r. do 1990 r. jako viceprezes ds. handlu i gastronomii), które to przedsiębiorstwo wiązała umowa agencyjna z A. B. (1), były rozliczenia agenta A. B. (1), gdyż dochody były większe niż połowa minimalnego wynagrodzenia za pracę, a zatem powstawała konieczność opłaty składek na ubezpieczenia społeczne za M. B., zatrudnioną jako osoba współpracująca z agentem A. B. (1).

Pozostali świadkowie wykazali, że w spornych okresach M. B. (1) była zatrudniona jako osoba współpracująca z agentem A. B. (1).

Sąd Okręgowy w rozważaniach prawnych w zakresie ustalania kapitału początkowego odwołał się do treści art. 173 ust. 1, art. 174 ust. 1 - 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach

i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2009 r., Nr 153, poz. 1227 ze zm.)

w zw. z art. 15 ust. 2a tej ustawy wskazując, że odpowiednio stosuje się również rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 grudnia 1975 r. w sprawie wykonania ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na rzecz jednostek gospodarki uspołecznionej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia (Dz. U. z 1975 r., Nr 46, poz. 250 ze zm.).

Mając na uwadze powyższe rozważania Sąd I instancji na podstawie przepisu art.

47714 § 2 k.p.c. orzekł, jak w sentencji wyroku.

Apelację od wyroku wywiódł organ rentowy zaskarżając go w całości i zarzucając mu:

- naruszenie art. 6 ust. 2 pkt 13 w związku z art. 174 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r.

o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U. z 2009 r., Nr 153, poz. 1227 ze zm.) poprzez zobowiązanie organu rentowego do ustalenia kapitału początkowego M. B. przy uwzględnieniu okresów współpracy na podstawie umów agencyjnych: od 1 maja 1972 r. do 31 sierpnia 1972 r., od 1 listopada 1972 r. do 30 września 1973 r.,

od 1 maja 1974 r. do 30 września 1974 r., od 15 kwietnia 1975 r. do 30 września 1975 r., od 1 maja 1976 r. do 30 września 1976 r., od 1 kwietnia 1977 r. do 30 września 1977 r., od 20 kwietnia 1978 r. do 31 grudnia 1978 r., od 1 czerwca 1979 r. do 30 września 1979 r., od 1 stycznia 1980 r.

do 31 grudnia 1982 r., od 1 czerwca 1983 r. do 31 sierpnia 1983 r., od 15 maja 1984 r. do 31 sierpnia 1984 r., od 20 maja 1985 r. do 31 sierpnia 1985 r., od 16 czerwca 1986 r. do 31 grudnia 1986 r. przy przyjęciu minimalnego wynagrodzenia jako podstawy wymiaru, od którego odprowadzane były składki na ubezpieczenie społeczne;

- naruszenie prawa procesowego, tj. art. 233 k.p.c. poprzez niewyjaśnienie wszystkich okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy.

Wskazując na powyższe organ rentowy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi

I instancji.

W uzasadnieniu pozwany wskazał, że ww. okresy współpracy u agenta nie zostały uwzględnione, ponieważ Wydział (...) i Składek nie potwierdził faktu opłacenia składek

na ubezpieczenie społeczne za wspomniane okresy stosownie do treści art. 6 ust. 2 pkt 13 ustawy emerytalnej.

W niniejszej sprawie brak jest dowodów potwierdzających, że za wnioskodawczynię

w spornych okresach opłacono składki na ubezpieczenie społeczne, co wskazał organ rentowy zarówno w zaskarżonej decyzji, jak i w odpowiedzi na odwołanie. Nie wiadomo, na podstawie jakich dokumentów ubezpieczeniowych ZUS, Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawczyni w spornych okresach podlegała ubezpieczeniom społecznym jako osoba współpracująca z agentem. Dokumentacja potwierdza bowiem jedynie, że A. B. (1) podlegał ubezpieczeniom społecznym

od kwietnia 1985 r. na podstawie zaświadczenia o wpisie do ewidencji działalności gospodarczej, zaś wnioskodawczyni została zgłoszona do ubezpieczeń społecznych od stycznia 1987 r. i jest to okres zaliczony przez organ rentowy. Innych danych akta ubezpieczeniowe ZUS nie potwierdzają, zaś Sąd w uzasadnieniu wyroku nie powołuje się na konkretne dokumenty. Nie można również przyjąć,

że świadkowie są w stanie po tylu latach wskazać, jakie A. B. (1) osiągał dochody oraz

że podlegał razem z żoną ubezpieczeniom społecznym.

Ani zeznania świadków ani jakakolwiek dokumentacja złożona w sprawie nie potwierdzają wysokości osiągniętych wynagrodzeń. Ponadto brak dowodów potwierdzających fakt podlegania ubezpieczeniom społecznym przez wnioskodawczynię w spornych okresach. Podkreślenia również wymaga, że do 1976 r. nie było w ogóle obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne przez agentów. Obowiązek ten powstał z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 19 grudnia 1975 r.

o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia. Natomiast osoby współpracujące z agentami zostały objęte ubezpieczeniem społecznym

od 8 czerwca 1983 r., kiedy to wprowadzono art. 29.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego jest zasadna i zasługuje na uwzględnienie skutkując zmianą zaskarżonego wyroku i oddaleniem odwołania M. B..

Przedmiotem sporu była wysokość kapitału początkowego ubezpieczonej na dzień

1 stycznia 1999 r. Na etapie postępowania apelacyjnego kwestią sporną było, czy organ rentowy jest zobowiązany do ustalenia kapitału początkowego wnioskodawczyni przy uwzględnieniu okresów współpracy na podstawie umów agencyjnych w okresach od 1 maja 1972 r. do 31 sierpnia 1972 r.,

od 1 listopada 1972 r. do 30 września 1973 r., od 1 maja 1974 r. do 30 września 1974 r.,

od 15 kwietnia 1975 r. do 30 września 1975 r., od 1 maja 1976 r. do 30 września 1976 r.,

od 1 kwietnia 1977 r. do 30 września 1977 r., od 20 kwietnia 1978 r. do 31 grudnia 1978 r.,

od 1 czerwca 1979 r. do 30 września 1979 r., od 1 stycznia 1980 r. do 31 grudnia 1982 r.,

od 1 czerwca 1983 r. do 31 sierpnia 1983 r., od 15 maja 1984 r. do 31 sierpnia 1984 r., od 20 maja 1985 r. do 31 sierpnia 1985 r., od 16 czerwca 1986 r. do 31 grudnia 1986 r. przy przyjęciu minimalnego wynagrodzenia jako podstawy wymiaru od którego odprowadzane były składki

na ubezpieczenie społeczne z uwagi na brak dowodów na przyjęcie wyższej wysokości podstawy.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego Sąd Okręgowy naruszył art. 233 k.p.c., co miało istotny wpływ na wynik sprawy, poprzez dokonanie ustaleń faktycznych w oparciu o osobowe środki dowodowe (zeznania świadków) na okoliczność opłacania składek za M. B. na ubezpieczenie społeczne jako za osobę współpracującą z agentem A. B. (1) (na podstawie umów agencyjnych). W konsekwencji Sąd Okręgowy poczynił nieprawidłowe ustalenia faktyczne i prawne, co w konsekwencji skutkowało naruszeniem przepisów prawa materialnego i niewłaściwą subsumpcją ustaleń faktycznych pod dyspozycje przepisów prawa.

Podkreślić należy, że niniejsza sprawa nie jest sprawą o prawo do emerytury, gdzie inaczej traktuje się kwestię opłacenia bądź nieopłacenia składek na ubezpieczenia społeczne (niedopełnienie obowiązku ciążącego na pracodawcy nie może wywoływać ujemnych skutków, w zakresie świadczeń

z ubezpieczenia społecznego, zatrudnionych przez niego pracowników), a sprawą o ustalenie kapitału początkowego.

Zgodnie z przepisami zawartymi w art. 173 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r.

o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U. z 2009 r., Nr 153, poz. 1227 ze zm. dalej ustawa emerytalna) dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., którzy przed dniem wejścia w życie ustawy opłacali składki na ubezpieczenie społeczne lub za których składki opłacali płatnicy składek, ustala się kapitał początkowy. Kapitał początkowy stanowi, jak wynika z art. 173 ust. 2 ustawy emerytalnej, równowartość ustalonej na dzień 1 stycznia 1999 r. kwoty obliczonej według zasad określonych w art. 174 ustawy emerytalnej (równowartość hipotetycznej emerytury, jaką ubezpieczony otrzymałby w powyższym dniu) pomnożonej przez wyrażone

w miesiącach średnie dalsze trwanie życia ustalone zgodnie z art. 26 ust. 3 tej ustawy dla osób

w wieku 62 lat. Służy on do wyliczenia emerytury ubezpieczonego w tzw. systemie zdefiniowanej składki, w którym wysokość świadczenia jest uzależniona od sumy zewidencjonowanych składek

na indywidualnym koncie ubezpieczonego. Prawo do emerytury w takim systemie, przewidzianej

w art. 24-26 ustawy emerytalnej, dotyczy zasadniczo ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia

1948 r. Podstawę obliczenia tej emerytury stanowi, zgodnie z regulacjami zawartymi w art. 25 ust.

1 cytowanej ustawy, kwota zwaloryzowanych składek na ubezpieczenie emerytalne ewidencjonowanych od dnia 1 stycznia 1999 r. na koncie ubezpieczonego oraz zwaloryzowanego kapitału początkowego; sumę tych dwóch kwot dzieli się przez średnie dalsze trwanie życia, o którym mowa w art. 173 ust. 2, ustalone dla osób w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę osoby, dla której ustalana jest emerytura (zob. Kamil Antonów, Marcin Bartnicki, Bartosz Suchacki, Ustawa

o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Komentarz [komentarz do art. 173-175] ABC, 2007 i 2009, wyd. II i III).

Podstawowe regulacje dotyczące ustalenia na dzień 1 stycznia 1999 r. wysokości kapitału początkowego wprowadzone zostały przez ustawodawcę w art. 173 ust. 2 i 3 i w art. 174 ustawy emerytalnej. Ustawodawca w sposób precyzyjny ustalił w tym zakresie sposób wyliczenia kapitału początkowego. Odnosząc się co do kwoty hipotetycznej emerytury, jaką ubezpieczony otrzymałby

w dniu 1 stycznia 1999 r. wskazać należy, że ustawodawca przewidział w ust. 1 art. 174 ustawy emerytalnej zawierającego reguły wyliczenia tej kwoty, że kapitał początkowy ustala się na zasadach określonych w art. 53, z uwzględnieniem ust. 2-12. W ustępach tych ustawodawca wprowadził pewne modyfikacje w zakresie stosowania przepisów służących do ustalania kapitału początkowego. W ust.

3 art. 174 cytowanej ustawy wskazał, że podstawę wymiaru kapitału początkowego ustala się

na zasadach określonych w art. 15, 16, 17 ust. 1 i 3 oraz art. 18, z tym, że okres kolejnych 10 lat kalendarzowych ustala się z okresu od dnia 1 stycznia 1980 r. do dnia 31 grudnia 1998 r.

Z regulacji poczynionych w art. 174 ust. 2 ustawy emerytalnej wynika, że przy ustalaniu kapitału początkowego przyjmuje się przebyte przed dniem wejścia w życie ustawy okresy składkowe, o których mowa w art. 6, okresy nieskładkowe, o których mowa w art. 7 pkt 5 cytowanej ustawy,

a także okresy nieskładkowe, o których mowa w art. 7 pkt 1-4 i 6-12, w wymiarze nie większym niż określony w art. 5 ust. 2 tej ustawy, czyli w wymiarze nieprzekraczającym jednej trzeciej udowodnionych okresów składkowych.

W kontekście art. 53 w zw. z art. 174 ust. 1 ustawy emerytalnej kapitał początkowy stanowi wypadkową trzech wielkości: kwoty bazowej (określonej w art. 174 ust. 7), podstawy wymiaru świadczenia (obliczonej stosownie do art. 15, 16, 17 ust. 1 i 3 i art. 18 w zw. z art. 174 ust. 3), oraz okresów składkowych i nieskładkowych, o jakich mowa w art. 6 i 7 w zw. z art. 174 ust. 2 powyższej ustawy (zob. uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 24 kwietnia 2003 r.,

III AUa 654/02, LEX nr 193532).

Art. 6 ust. 2 pkt 13 ustawy emerytalnej stanowi, że za okresy składkowe uważa się również przypadające przed dniem 15 listopada 1991 r. następujące okresy, za które została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne albo za które nie było obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne: pracy na obszarze Państwa Polskiego wykonywanej na rzecz jednostek gospodarki uspołecznionej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia oraz współpracy przy wykonywaniu takiej umowy:

a) objętej obowiązkiem ubezpieczenia społecznego i okresy kontynuowania tego ubezpieczenia,

za które opłacono składkę na to ubezpieczenie lub w których występowało zwolnienie od opłacania składki,

b) wykonywanej przed dniem 1 stycznia 1976 r., jeżeli umowa odpowiadała warunkom ubezpieczenia obowiązującym w tym dniu.

W okresie od 1 lipca 1965 r. do 31 grudnia 1972 r. obowiązywała ustawa z dnia 29 marca 1965 r. o ubezpieczeniu społecznym rzemieślników (Dz. U. z 1965 r., Nr 13, poz. 90), która w art.

1 stanowiła, że obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym rzemieślników objęci są rzemieślnicy oraz osoby współpracujące z rzemieślnikami.

Rzemieślnikiem w rozumieniu ustawy jest osoba, która wykonuje samoistnie rzemiosło

na podstawie wymaganego uprawnienia przemysłowego (zezwolenia, karty rzemieślniczej) (art. 2 ust. 1 ww. ustawy). Za osoby współpracujące z rzemieślnikiem uważa się jego małżonka oraz najbliższych krewnych i powinowatych, stale pracujących w zakładzie tego rzemieślnika, w wymiarze co najmniej połowy czasu pracy, jaki obowiązuje pracowników gospodarki uspołecznionej (art. 2 ust.

2 ww. ustawy).

Zgodnie z art. 36 ust. 1 ww. ustawy obowiązek opłacania składek na ubezpieczenie ciąży

na rzemieślniku. Opłaca on składki za siebie oraz za osoby z nim współpracujące.

Ust. 2. Składki na ubezpieczenie opłaca się za każdy miesiąc kalendarzowy, w którym rzemieślnik lub osoba z nim współpracująca objęci byli obowiązkiem ubezpieczenia.

Art. 45 ww. ustawy stanowił, że osoby współpracujące z rzemieślnikami, objęte obowiązkiem ubezpieczenia określonego ustawą, wyłącza się spod działania przepisów dekretu z dnia 25 czerwca 1954 r. oraz ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym (Dz. U. Nr 51, poz. 396

z późniejszymi zmianami).

Na podstawie art. 47 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rzemieślników wydano rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 1966 r. w sprawie ubezpieczenia społecznego osób prowadzących zakłady gastronomiczne oraz stacje benzynowe na podstawie umowy zlecenia lub umowy agencyjnej (Dz. U. z 1966 r., Nr 40, poz. 237), które weszło w życie 1 października 1966 r.

i w § 1 ust. 1 pkt 1 stanowiło, że obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym obejmuje się osoby, które prowadzą zakłady gastronomiczne jednostek przemysłu gastronomicznego przedsiębiorstw państwowych, organizacji spółdzielczych i społecznych na podstawie umowy zlecenia lub umowy agencyjnej, zawartej na okres dłuższy niż 3 miesiące.

Zgodnie z § 1 ust. 2 cytowanego rozporządzenia ubezpieczeniem obejmuje się również osoby współpracujące z osobami, o których mowa w ust. 1. Za osobę współpracującą uważa się małżonka, najbliższego krewnego lub powinowatego ubezpieczonego (ust. 3), jak również osobę pozostającą

z nim we wspólnym gospodarstwie domowym, jeżeli za pisemną zgodą zakładu pracy, który zawarł umowę z ubezpieczonym, stale pracuje przy wykonywaniu czynności określonych w ust.

1 w wymiarze co najmniej połowy czasu pracy, jaki obowiązuje pracowników gospodarki uspołecznionej.

Za okres ubezpieczenia uważa się okres, w którym ubezpieczony lub osoba z nim współpracująca objęci byli obowiązkiem ubezpieczenia. Okresy te zalicza się do okresów zatrudnienia wymaganych do uzyskania renty w myśl przepisów o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (§ 7 w zw. z § 13 cytowanego rozporządzenia).

Zgodnie z § 10 cytowanego rozporządzenia podstawę wymiaru rent oraz wysokość składek

na ubezpieczenie społeczne określa Przewodniczący Komitetu Pracy i Płac, po zasięgnięciu opinii Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, w porozumieniu z:

- Ministrem Handlu Wewnętrznego, jeżeli chodzi o osoby prowadzące zakłady gastronomiczne,
- Ministrem Przemysłu Chemicznego, jeżeli chodzi o osoby, prowadzące stacje benzynowe.

Ubezpieczenie wykonuje Zakład Ubezpieczeń Społecznych, a w zakresie świadczeń leczniczych Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej (§ 11 ust. 1 cytowanego rozporządzenia).

W dniu 1 stycznia 1976 r. weszła w życie ustawa z dnia 19 grudnia 1975 r. o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na rzecz jednostek gospodarki uspołecznionej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia (Dz. U. Nr 45, poz. 232 ze zm.), która obowiązywała

do 31 grudnia 2002 r. Ustawą z dnia 19 grudnia 1975 r. o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na rzecz jednostek gospodarki uspołecznionej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia (t.j. Dz.U. z 1983 r., Nr 31, poz. 146) dokonano jedynie zmiany redakcyjnej numeracji artykułów.

Art. 1 ust. 1 ww. ustawy stanowił, że obowiązkowe ubezpieczenie społeczne określone ustawą, obejmuje osoby wykonujące stale i odpłatnie pracę na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia, zawartej z jednostkami gospodarki uspołecznionej.

Ust. 2. Umową agencyjną lub umową zlecenia w rozumieniu ustawy, zwaną dalej „umową”, jest umowa, na podstawie której osoba ją zawierająca zobowiązuje się do wykonywania określonych czynności w imieniu jednostki gospodarki uspołecznionej lub na rzecz tej jednostki.

Ust. 3. Pracę uważa się za wykonywaną stale, jeżeli trwa nieprzerwanie co najmniej sześć miesięcy.

Obowiązek ubezpieczenia powstaje z dniem oznaczonym w umowie jako dzień rozpoczęcia jej wykonywania, a ustaje z dniem rozwiązania lub wygaśnięcia umowy (art. 4 i art. 5 ust.

1 ww. ustawy).

Art. 25 ww. ustawy uchylony z dniem 1 marca 1977 r. ustawą z dnia 18 grudnia 1976 r.

o ubezpieczeniu społecznym rzemieślników i niektórych innych osób prowadzących działalność zarobkową na własny rachunek oraz ich rodzin (Dz.U. z 1976 r., Nr 40, poz. 235 ze zm.) stanowił,

że koszty świadczeń z ubezpieczenia są pokrywane - z zastrzeżeniem art. 22 i art. 34 ust.

5 - z funduszu tworzonego ze składek na ubezpieczenie, którego dysponentem jest Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Nadwyżki funduszu są lokowane w banku w formie oprocentowanych lokat zwrotnych.

Art. 26 cytowanej ustawy (numeracja jak tekście pierwotnym, w tekście jednolitym z 1983 r. -art. 25) stanowił, że składkę na ubezpieczenie opłacają w odpowiednich częściach jednostka gospodarki uspołecznionej, która zawarła umowę, i ubezpieczony (ust. 1). Składkę na ubezpieczenie

w okresie kontynuowania ubezpieczenia w myśl art. 5 ust. 2 opłaca w całości ubezpieczony (ust. 2).

Zgodnie z art. 27 cytowanej ustawy składkę na ubezpieczenie opłaca się za każdy miesiąc,

w którym istniało ubezpieczenie (ust. 1). Składek na ubezpieczenie nie opłaca się w okresie pobierania przez ubezpieczonego zasiłku chorobowego lub macierzyńskiego.

Art. 28 ust. 1 cytowanej ustawy stanowił, że jeżeli po upływie roku kalendarzowego okaże się, że w ciągu tego roku przeciętny miesięczny dochód z wykonywania umowy nie osiągnął połowy najniższego wynagrodzenia w gospodarce uspołecznionej, składki opłacone za ten rok podlegają zwrotowi, a tego roku nie wlicza się do okresu ubezpieczenia wymaganego do uzyskania świadczeń na podstawie ustawy. Kwotę składek podlegającą zwrotowi pomniejsza się o kwotę pobranych

w ciągu tego roku zasiłków przewidzianych w art. 6 ust. 1 pkt 2 i 3.

Ust. 2. Przy ustalaniu przeciętnego miesięcznego dochodu określonego w ust. 1 nie bierze się pod uwagę miesięcy, w których nie istniał obowiązek opłacania składek na ubezpieczenie w myśl art.

27 ust. 2.

Ust. 3. W razie rozwiązania lub wygaśnięcia umowy przed upływem roku kalendarzowego przeciętny miesięczny dochód określony w ust. 1 ustala się za okres do rozwiązania lub wygaśnięcia umowy.

W rozdziale 9 „Ubezpieczenie osób współpracujących” cytowanej ustawy w art. 30 ust.

1 wskazano, że ubezpieczenie obejmuje również:

1) członków najbliższej rodziny osoby, która zawarła umowę,

2) inne osoby pozostające we wspólnym gospodarstwie domowym z osobą, która zawarła umowę, jeżeli współpracują przy wykonywaniu umowy stale i w wymiarze co najmniej połowy czasu pracy obowiązującego pracowników jednostki gospodarki społecznej będącej stroną tej umowy i gdy

na ich współpracę jednostka ta udzieliła zgody na wniosek osoby, która zawarła umowę. Osoby te zwane są dalej „osobami współpracującymi”.

Ust. 2. Członkami najbliższej rodziny w rozumieniu ust. 1 pkt 1 są: małżonek, dzieci własne

i przysposobione, pasierbowie, dzieci obce przyjęte na wychowanie, rodzice, osoby przysposabiające, ojczym, macocha, teściowie, dziadkowie, wnuki, rodzeństwo, zięciowie, synowe, szwagierki

i szwagrowie.

Ust. 3. Współpracę uważa się za wykonywaną stale, jeżeli trwa nieprzerwanie przez okres

co najmniej sześciu miesięcy.

Ubezpieczenie nie obejmuje osób współpracujących, jeżeli zachodzą okoliczności, o których mowa w art. 2 (art. 31 cytowanej ustawy). Do ubezpieczenia osób współpracujących stosuje się przepisy ustawy ze zmianami wynikającymi z art. 33-35 (art. 32 cytowanej ustawy).

Zgodnie z art. 33 ust. 1 cytowanej ustawy obowiązek ubezpieczenia osoby współpracującej powstaje z dniem oznaczonym w piśmie jednostki gospodarki społecznej udzielającej zgody

na stałą współpracę przy wykonywaniu umowy.

Art. 34 ust. 1 cytowanej ustawy stanowił, że okresami zaliczanymi do okresów ubezpieczenia wymaganych do uzyskania emerytury lub renty są również okresy stałej współpracy przed dniem objęcia ubezpieczeniem, jeżeli współpraca ta odpowiadała warunkom określonym w art. 30.

Na podstawie art. 29 ust. 1 i ust. 2 oraz art. 38 pkt 2 ustawy z dnia 19 grudnia 1975 r.

o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na rzecz jednostek gospodarki społecznej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia (Dz. U. z 1975 r. Nr 45, poz. 232 ze zm.) wydano rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 maja 1981 r. w sprawie rozszerzenia zakresu świadczeń z ubezpieczenia społecznego dla niektórych osób wykonujących pracę na rzecz jednostek gospodarki społecznej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia (Dz.U. z 1981 r.,

Nr 14, poz. 65 ze zm.) obowiązujące od 1 maja 1981 r. do 31 sierpnia 1999 r.

Natomiast na podstawie art. 7 i art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 19 grudnia 1975 r. wydano rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 grudnia 1975 r. w sprawie wykonania ustawy

o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na rzecz jednostek gospodarki społecznej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia (Dz. U. z 1975 r., Nr 46, poz. 250 ze zm.) obowiązujące od 1 stycznia 1976 r. do 31 lipca 1997 r. Zgodnie z § 3 ww. rozporządzenia podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie osób, które zawarły umowę na zasadach zryczałtowanej odpłatności, stanowi podstawa wymiaru podatku od wynagrodzeń pomniejszona o ten podatek, jeżeli podatek od wynagrodzeń ustalony jest w kwocie ryczałtowej, przyjmuje się, że wynosi on 12 %.

Składka na ubezpieczenie wynosi 18 % podstawy jej wymiaru. Składkę na ubezpieczenie osoby, która zawarła umowę, opłaca w części wynoszącej 10 % podstawy jej wymiaru ta osoba,

a w pozostałej części - jednostka gospodarki uspołecznionej (§ 9).

§ 4 ww. rozporządzenia stanowił, że podstawę wymiaru składek dla osób współpracujących

z osobami, które zawarły umowę, stanowi kwota najniższego wynagrodzenia w gospodarce uspołecznionej.

Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 21 kwietnia 1982 r. zmieniającym rozporządzenie

w sprawie wykonania ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na rzecz jednostek gospodarki uspołecznionej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia

(Dz.U. z 1982 r., Nr 13, poz. 102) dodano w § 4 ust. 2 w brzmieniu: na wniosek osoby, która zawarła umowę, jednostka gospodarki uspołecznionej może podwyższyć podstawę wymiaru składek dla osoby współpracującej. Przepisy § 3 ust. 3 i 4 stosuje się odpowiednio.”

§ 2 - 5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 31 grudnia 1975 r. zostały uchylone przez

§ 56 pkt 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (Dz. U. z 1990 r., Nr 7, poz. 41) z dniem 9 lutego 1990 r.

Wskazać należy, że zarówno w okresie obowiązywania ustawy z dnia 29 marca 1965 r.

o ubezpieczeniu społecznym rzemieślników (Dz.U. z 1965 r., Nr 13, poz. 90) istniał obowiązek opłacania składek za osobę współpracującą z osobą prowadzącą zakład gastronomiczny na podstawie umowy agencyjnej (art. 36 tej ustawy) w zw. z § 1 ust. 1 pkt 1 i § 7 rozporządzenia Rady Ministrów

z dnia 6 września 1966 r. w sprawie ubezpieczenia społecznego osób prowadzących zakłady gastronomiczne oraz stacje benzynowe na podstawie umowy zlecenia lub umowy agencyjnej

(Dz. U. z 1966 r., Nr 40, poz. 237) - czyli w okresie, o którym mowa w art. 6 ust. 2 pkt 13 lit.

„b” ustawy emerytalnej, jak i w świetle art. 1 ust. 1, art. 26-27 w zw. z art. 30 ust. 1 pkt 1 ustawy

z dnia 19 grudnia 1975 r. o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na rzecz jednostek gospodarki uspołecznionej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia (Dz. U. Nr 45, poz. 232 ze zm.) obowiązek opłacania składek na ubezpieczenie społeczne za osobę współpracującą

z agentem - czyli w okresie, o którym mowa w art. 6 ust. 2 pkt 13 lit. „a” ustawy emerytalnej.

Niniejsza sprawa dotyczy ustalenia kapitału początkowego wnioskodawczyni i wymagała precyzyjnego określenia, jak trafnie podnosił apelujący organ rentowy, czy zostały opłacane składki na jej ubezpieczenie społeczne z tytułu współpracy z osobą zawierającą umowę agencyjną. Nie jest

to sprawa o podleganie ubezpieczeniu społecznemu, czy sprawa o prawo do emerytury, które rządzą się innymi regulacjami.

Sąd Najwyższy wyroku z dnia 15 maja 1979 r., II URN 73/79, OSNC 1979/11/225 wskazał, że przepisy ustawy z dnia 19 grudnia 1975 r. o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na rzecz jednostek gospodarki uspołecznionej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia (Dz. U. Nr 45, poz. 232), a także wydanych na jej podstawie rozporządzeń wykonawczych Rady Ministrów z dnia 31 grudnia 1975 r. (Dz. U. Nr 46, poz. 250) oraz Ministra Pracy, Płac i Spraw Socjalnych z dnia 14 lutego 1976 r. (Dz. U. Nr 6, poz. 33) nie uzależniają prawa do emerytury osób nimi objętych od zgłoszenia ich do ubezpieczenia oraz od opłacania składek na ubezpieczenie. Tym samym orzeczenia tego nie sposób zastosować w drodze analogii do sprawy niniejszej, skoro ta dotyczy wysokości kapitału początkowego.

Bezspornym było, że A. B. (1) wraz z żoną prowadził działalność agencyjną (bez względu na kogo była ona zarejestrowana) polegającą na sezonowej sprzedaży lodów.

Kwestią wymagającą ustalenia pozostawało, czy w spornym okresie zostały opłacone składki na ubezpieczenie społeczne wnioskodawczyni.

Przepisy z zakresu ubezpieczeń społecznych są normami bezwzględnie obowiązującymi i nie zawierają unormowań, które pozwalałyby na ustalenie wynagrodzenia, będącego bazą do wyliczenia podstawy wymiaru świadczenia, w sposób przybliżony lub prawdopodobny (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 20 czerwca 2007 r., III AUa 482/07, OSA 2009/1/1).

Obowiązek dowodowego wykazania opłacenia składek w spornym okresie zgodnie z zasadą kontrydiktoryjności znajdującą wyraz w art. 6 k.c. i art. 232 zd. 1 k.p.c. spoczywał na wnioskodawczyni.

Ubezpieczona wniosła o przesłuchanie świadków na okoliczność odprowadzania składek na ubezpieczenie społeczne z tytułu zatrudnienia u A. B. (1).

Świadek B. M. (1) i I. P. (1) zeznały, że nic nie wiedziały o opłacaniu składek z ww. tytułu (zeznania B. M. – k. 24-24v, 25 a.s., nagranie 00:01:35-00:02:00, 00:31:20-00:34:07 – płyta CD k. 26 a.s., zeznania I. P. – k. 24-25v a.s., nagranie 00:01:35-00:02:00, 00:34:08-00:36:52 – płyta CD k. 26 a.s.).

Świadek E. L. (1) (pracowała w (...) w C. jako wiceprezes do spraw handlu i gastronomii) zeznała, że agencja miała ryczałt i z tego tytułu odprowadzała składki. Agent rozliczał się z (...), a (...) z ZUS-em. Były miesięczne deklaracje. Jak ktoś był agentem i osobą współpracującą to musiał odprowadzać składki (zeznania E. L. – k. 24-25 a.s., nagranie 00:01:35-00:02:00, 00:23:34-00:31:19 – płyta CD k. 26 a.s.).

Świadek W. W. (1) (kadrowa w (...)) zeznała, że agent – A. B. (1) pracował razem z żoną, która była zatrudniona u niego na umowę o pracę. Od umów były odprowadzane składki, nie było innej możliwości. Dział płac zajmował się odprowadzaniem składek – indywidualnie lub ryczałtowo (zeznania W. W. – k. 24-24v, 25v a.s., nagranie 00:01:35-00:02:00, 00:36:53-00:42:35 – płyta CD k. 26 a.s.).

Świadek A. B. (1) zeznał, że razem z żoną pracował od 18 czerwca 1972 r. sezonowo. Był agentem podpisując umowę z PPHU. Nie podpisał umowy o pracę z żoną. Nie odprowadzał składkę bezpośrednio do ZUS (zeznania A. B. – k. 24-25 a.s., nagranie 00:01:35-00:02:00, 00:09:46-00:23:33 – płyta CD k. 26 a.s.).

Zdaniem Sądu Odwoławczego na podstawie ww. świadków Sąd Okręgowy nie mógł przyjąć, że w spornym okresie zostały opłacone składki na ubezpieczenie społeczne wnioskodawczyni jako osoby współpracującej z osobą, która zawarła umowę agencyjną.

W niniejszej sprawie nie ma dowodów, które potwierdzałyby faktyczne opłacenie składek – w jakiej wysokości, od jakiej podstawy wymiaru. Obowiązek opłacania składek nie oznacza, że zostały one rzeczywiście odprowadzone.

Takiego dowodu nie stanowią również załączone do akt rentowych umowy agencyjne wraz

z kalkulacjami zryczałtowanej odpłatności za lata 1972-1977 i 1983-1986, które nie były w ogóle przedmiotem analizy Sądu I instancji (k. 9-119 a.r. (...)).

W § 15 umowy agencyjnej z dnia 9 listopada 1972 r. wskazano, że agent z wpływów uzyskanych z działalności punktu pokrywa we własnym zakresie wynikające z załączonej kalkulacji (koszty prowadzenia punktu sprzedaży) m.in. koszty zawiązane z pracą osoby współpracującej

i zatrudnieniem pracowników, wynagradzania, ubezpieczenie społeczne, świadczenia socjalne.

Zapis o zbliżonej treści został również ujęty w umowach: z dnia 27 kwietnia 1973 r. -

§ 19, z 1 kwietnia 1975 r. - § 19, 1 maja 1976 r. - § 19, 1 kwietnia 1977 r. - § 19, z 30 maja 1983 r. -

§ 11,

W § 11 ust. 2-3, 5 umów z dnia: 30 maja 1983 r., 15 maja 1984 r., 20 maja 1985 r., 16 czerwca 1986 r. zamieszczono zapis, że z tytułu pracy wykonywanej na podstawie tej umowy agent jest objęty obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym; osoby współpracujące z agentem podlegają ubezpieczeniu społecznemu po zawiadomieniu zleceniodawcy o rozpoczęciu przez nie współpracy; składki na ubezpieczenia agenta i osób z nim współpracujących oraz za pracowników zatrudnionych przez agenta przekazuje zleceniodawca do oddziału ZUS. Zleceniodawca prowadzi również rozliczenie z tytułu ubezpieczenia społecznego tych osób. Ww. umowy zostały zawarte przez M. B. jako agenta.

Odnośnie arkuszy kalkulacyjne (nie obejmujących całego spornego okresu) wskazać należy, że stanowią jedynie założenia, prognozę, „minimum asortymentowe”. Nie wskazano daty ich sporządzenia, niektóre zawierają skreślenia i nadpisanie. Tym samym nie mogły stanowić miarodajnego dowodu na to, że z tytułu prowadzonej działalności wnioskodawczyni z mężem

w każdym ze spornych lat osiągnęli przeciętny miesięczny dochód z wykonywania umowy

w wysokości połowy najniższego wynagrodzenia w gospodarce uspołecznionej.

Jest to istotne z punktu widzenia treści art. 28 ustawy z dnia 19 grudnia 1975 r.

o ubezpieczeniu społecznym osób wykonujących pracę na rzecz jednostek gospodarki uspołecznionej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia (Dz. U. Nr 45, poz. 232 ze zm.) (numeracja jak tekście pierwotnym, w tekście jednolitym z 1983 r. - art. 27), który stanowił w ust. 1, że jeżeli

po upływie roku kalendarzowego okaże się, że w ciągu tego roku przeciętny miesięczny dochód

z wykonywania umowy nie osiągnął połowy najniższego wynagrodzenia w gospodarce uspołecznionej, składki opłacone za ten rok podlegają zwrotowi, a tego roku nie wlicza się do okresu ubezpieczenia wymaganego do uzyskania świadczeń na podstawie ustawy. Kwotę składek podlegającą zwrotowi pomniejsza się o kwotę pobranych w ciągu tego roku zasiłków przewidzianych w art. 6 ust. 1 pkt 2 i 3.

W okolicznościach niniejszej sprawy nie można było ustalić osiąganego przychodu z tytułu prowadzonej działalności agencyjnej, wysokości odprowadzonych składek i podstawy ich wymiaru.

Sporne okresy współpracy u agenta nie zostały uwzględnione, ponieważ Wydział (...) nie potwierdził faktu opłacenia składek na ubezpieczenie społeczne

za te okresy. Wnioskodawczyni została zgłoszona do ubezpieczeń społecznych od 1 stycznia 1987 r.

i jest to okres zaliczony przez organ rentowy (potwierdzenie ubezpieczenia – k. 132 a.r. (...)).

Mając na uwadze powyższe Sąd Apelacyjny uznał apelację organu rentowego za zasadną

i na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok i orzekł jak w sentencji wyroku.

SSA M. Bober SSA G. Czyżak SSA D. Stanek